

Sprekers & abstracts VCN-nazomerconferentie 2023

VRIJDAG 15 SEPTEMBER – LATIJN

Lezing

Prof. dr. Caroline Kroon (UvA)

Hoge pieken, diepe dalen: verteltechnieken in Livius' derde decade

Op p. 8 van de *Syllabus Centraal Examen 2024* voor het vak Latijnse Taal en Cultuur wordt de volgende samenvatting gegeven van de taal en stijl van de examenauteur Livius: "Livius' stijl is in de oudheid wel beschreven met de term *lactea ubertas* ('romige overvloedigheid'). In tegenstelling tot enkele voorgangers van Livius, die korte, zakelijke zinnen gebruikten, gebruikt Livius lange, soepel lopende zinnen vol details. Een dergelijke zin wordt een periode genoemd. Door een levendige voorstelling (*enargeia*) en door een zorgvuldige en geraffineerde opbouw van de verschillende episoden weet hij de lezer geboeid te houden."

In haar bijdrage aan de nazomerconferentie zal Caroline Kroon Livius' vertelstijl op systematische wijze onder de loep nemen en aan de hand van enkele passages uit de derde decade laten zien welke narratieve technieken en linguïstische middelen de auteur inzet om binnen het grote annalistische raamwerk van *Ab Urbe Condita* de aandacht van de lezer vast te houden en te sturen.

Workshops

Bas van de Ven (ronde 2, ook zaterdag)

De potentie van papyrologie

Er is steeds meer behoefte om de examendomeinen van de persoonlijke oordeelsvorming en oriëntatie op het vakgebied een grotere rol te geven binnen het curriculum. Het doorlopen van een papyrologische onderzoekscyclus met leerlingen biedt de ruimte om juist deze onderdelen meer aandacht te geven. Dergelijke opdrachten met papyri dienen ter ondersteuning van de basisvaardigheden en het bestaande curriculum, niet ter vervanging. Het Egypte uit de papyri is een prachtig voorbeeld van een cultureel mengvat, een provincie waar men ook toen al discussieerde over het eigene en het vreemde. In deze workshop doen we inspiratie op aan de hand van eigengemaakte papyrologische opdrachten: ontcijferen, puzzelen en reconstrueren. Waar moet een onderzoeker rekening mee houden? Wat vertellen deze "whatsappjes uit de Oudheid" ons over het alledaagse leven? Kunnen wij ons überhaupt verplaatsen in de gedachten van de mens van toen? Papyrologie heeft de potentie om ons te inspireren, om onze leerlingen te enthousiasmeren en onze onderwijspraktijk te variëren.

dr. Bernt Kerremans (ronde 1 en 2)

Hannibal ad portas, trauma intra portas: een sociologische blik op de Romeinse nederlagen tegen Hannibal

De Romeinse oorlogen tegen Hannibal, kleurrijk vastgelegd door de geschiedschrijver Livius, vormen een dramatische episode in de geschiedenis van Rome. Aan de hand van moderne sociologische inzichten, gecombineerd met passages uit het oeuvre van Livius en enkele andere antieke schrijvers, wordt in deze workshop antwoord gezocht op de vraag hoe en waarom de nederlagen tegen Hannibal konden uitgroeien tot een collectief trauma dat een onuitwisbare indruk heeft nagelaten op het Romeinse collectieve geheugen. Daarbij zullen concrete handvatten geboden worden om leerlingen met deze vraag aan de slag te laten gaan.

Corine Gerritsen (UL) (ronde 1, ook zaterdag over Plato)

Ludus et Livius

De game-industrie is ondertussen groter dan de film- en muziekindustrie samen, waardoor games een onontkoombaar medium vormen dat serieuze aandacht verdient. Geschiedenis in het algemeen, en het Romeinse tijdperk in het bijzonder, is een populaire setting voor games, waardoor veel (jonge) mensen het verleden kunnen ervaren en leren kennen. Game-developers maken dankbaar gebruik van verschillende oude bronnen om hun spellen op te baseren, waarbij Livius een van de populairste schrijvers is.

In deze workshop verkennen we verschillende games (o.a. *Imperator: Rome*) en onderzoeken we hoe de teksten van Livius erin zijn verwerkt. We richten ons ook op de forums van dergelijke spellen, waarop spelers historische bronnen gebruiken om discussies rond de game te voeren. Dergelijke games stimuleren niet alleen heel veel mensen om antieke bronnen te lezen, maar ook om er actief naar op zoek te gaan. Deze ontdekkingsdrang kan ook bij leerlingen worden aangewakkerd, bijvoorbeeld door middel van interactieve spelvormen of het analyseren van historische bronnen in games. Tot op de dag van vandaag weten de woorden van Livius nieuwe ogen te bereiken.

Prof. dr. Katja De Herdt en Alexandra Vereeck (UGent) (ronde 2, ook zaterdag)

Latijn in Vlaanderen. Tekstbegrip centraal? Ja, maar...

In deze workshop nemen we je mee naar Vlaanderen, waar geen categorale gymnasia bestaan, noch centrale eindexamens. Om de actuele onderwijspraktijk in kaart te brengen, hebben we vanuit Universiteit Gent een grootschalige bevraging uitgevoerd onder Vlaamse docenten Latijn (in klas 1 tot 4). Op basis van voorbeelden van lesmateriaal en toetsen leer je de voornaamste resultaten van deze enquête kennen. Centraal staat de vraag hoe het basisprincipe van de Vlaamse leerplannen – “grammaticale kennis staat ten dienste van leesvaardigheid” vandaag concreet gestalte krijgt. Je krijgt ook ruim de kans om hierover te reflecteren en in discussie te gaan. Wat is het nut van rijtjes stampen? Is deductief grammaticaonderwijs efficiënter dan een inductieve aanpak? Welke transferwaarde heeft het schoolvak als de focus verschuift van vertaling naar tekstbegrip en van (meta)taal naar leesvaardigheid? Debat verzekerd!

Koen Vacano (UvA) (ronde 1 en 2)

Livius vs. Tacitus: beeldvorming in wetenschap en schilderkunst

Livius en Tacitus zijn vaak gezien als totale tegenpolen. “In Tacitus... all is confusion and darkness,... in Livy, you have light... and order...” Aldus 18e eeuwse classicus Hunter. Wilkinson, een eeuw later, stelt: “if Livy is Titian, Tacitus is Rembrandt.”

In deze workshop testen we deze vooroordelen door ze letterlijk in de praktijk te brengen. Dat wil zeggen: we vergelijken Livius en Tacitus met elkaar én met verbeeldingen van hun werk in de schilderkunst (inclusief Rembrandt). Resultaten hiervan zijn ten eerste een nuttige nuancering van de (letterlijk en figuurlijk) zwart-witte beeldvorming over Tacitus en Livius en ten tweede een creatieve werkvorm (een kritische vergelijking met schilderkunst) om toe te passen in de klas.

dr. Michiel van der Keur (ronde 1 en 2)

Livius lang en moeilijk? Lees het als een film!

Lineair lezen van Livius' proza, kan dat wel? Zijn de ingewikkelde perioden daar niet te lang en te moeilijk voor? Veel classici hebben de neiging zulke zinnen in de eerste plaats langs syntactische lijnen te benaderen, om zo orde te scheppen in de zinsstructuur. Maar we missen iets wanneer we ons exclusief richten op de syntaxis van de zin. De focus in deze workshop ligt op het herkennen van natuurlijke clusters van woorden binnen de zin die een eigen betekenisvormen (de kola) en het waarderen van de plaats die deze woordgroepen krijgen binnen de zin, vanuit de positionele methode. Als we de tekst lezen als een opeenvolging van beelden en ideeën, volgen we de

gedachtegangen van de verteller en de personages, en zien we scènes zich als een film ontvouwen. Zo krijgen we inzicht in de beeldende manier waarop Livius zijn zinnen en zijn verhaal opbouwt, en daarmee in de accenten die hij wil leggen.

dr. Rodie Risselada (UvA) (ronde 1 en 2)

Karakter en contrast in Livius' Derde Decade

De 'rode draad' in het Livius-pensum van het CE Latijn 2024 is *Leiderschap: Hannibal en de Scipio's*. Hierover zegt de syllabus onder meer (p. 7): "In de directe rede, met name in speeches, schetst Livius vaak de kern van het karakter van zijn personages. Voor Livius zijn de morele kwaliteiten van de personages bepalend voor de loop van de geschiedenis."

Maar ook in de vertellertekst karakteriseert Livius zijn personages; zo is de beschrijving van de persoonlijkheid van zowel Hannibal als Scipio Minor opgenomen in het CE-pensum, evenals een expliciet oordeel van de verteller in de eerste persoon over Hannibal. Daarnaast worden protagonisten vooral gekarakteriseerd in de beschrijving van hun beslissingen en daden, waarbij Livius bij voorkeur contrasterende paren opvoert: niet alleen Hannibal tegenover Scipio, maar ook bijvoorbeeld Fabius *Cunctator* tegenover Minucius in boek 22. In deze workshop onderzoeken we de verschillende vormen van karakterisering en hun plaats binnen het groter verband van de derde decade, waarbij een vergelijking met bijvoorbeeld Polybius duidelijk maakt welke accenten Livius legt.

Tinka Muthert (ronde 1, ook zaterdag)

Activerende werkvormen bij Klassieke talen

'Activerende didactiek, gamification, formatief toetsen,' etc: deze kreten komen u waarschijnlijk bekend voor. Maar hoe pas je ze zonder al te veel voorbereiding toe in de praktijk? Tijdens deze workshop bekijken we een breed repertoire aan werkvormen die speciaal zijn toegespitst op het leren van Latijn en Grieks in zowel onder- als bovenbouw. Voorbeelden van onderdelen die aan bod komen zijn: woordenschatverwerving, vertalen en oefenen met tekstvragen. De werkvormen zijn simpel en makkelijk toepasbaar en hebben als doel motiverend, effectief en efficiënt te zijn, waardoor een hoger leerrendement behaald kan worden. Na een inleiding waarin een aantal werkvormen geïntroduceerd wordt is er ruimte om zelf aan de slag te gaan.

ZATERDAG 16 SEPTEMBER – GRIEKS

Lezing

Emeritus prof. dr. Gerard Boter (VU)

Horen, zien en spreken: de mensen in Plato's grot

De Grotvergelijking in Plato's *Politeia* is waarschijnlijk de bekendste tekst uit de antieke filosofie. In de openingszin van deze beroemde vergelijking wordt gesproken over ἡ ἡμετέρα φύσις, 'onze natuur' of 'ons wezen', in relatie tot opvoeding en gebrek daaraan. Het is dan ook geheel terecht dat deze tekst deel uitmaakt van het pensum Plato voor het CE 2024, waarvan de rode draad 'het wezen van de mens' luidt. In deze lezing wordt ingegaan op enkele aspecten van de Grotvergelijking die vaak onderbelicht blijven en waarin het wezen van de Grotbewoners, dat wil zeggen van ons, mensen, aan de orde komt. Welk beeld hebben de Grotbewoners van zichzelf en van elkaar? Hoe zien zij zichzelf in relatie tot de wereld van schijn en werkelijkheid? Geheel in platonische stijl is het doel van de lezing eerder het opwerpen van vragen dan het bieden van pasklare antwoorden.

Workshops

dr. Arjan Nijk (UvA) (ronde 1 en 2)

ἢ που ἄρα ῥαδίως ἀποκρινῆ, ὦ Γοργία: wat te doen met partikels?

Griekse partikels worden vaak gezien als moeilijke woordjes die je maar beter over kunt slaan. Er is voor deze woorden vaak niet één handige werkvertaling die we leerlingen kunnen aanbieden. Soms is een woordelijke vertaling überhaupt niet de geschikte manier om de waarde van een partikel recht te doen, maar wordt dat in het Nederlands eerder een kwestie van woordvolgorde of nadruk. Nog belangrijker: of er nu een vertaling beschikbaar is of niet, hoe kan de leerling de waarde van een partikel precies *interpreteren*? Wat betekenen woorden als ‘dus’, ‘echter’, of ‘nochtans’ nou eigenlijk?

Dit klinkt misschien herkenbaar, maar in feite doet deze probleemstelling geen recht aan de positieve bijdrage die de interpretatie van partikels kan leveren aan tekstbegrip. In plaats van partikels te zien als moeilijke woordjes die er ook nog bij komen, wil ik in deze workshop een benadering voorstellen waarbij we de leerling helpen gebruik te maken van partikels als hulp in het begrijpen van relaties tussen tekstdelen. De classificatie en verschillende vertaal(on)mogelijkheden van partikels zullen daarbij ook aan bod komen, maar vooral zal ik voorstellen doen voor concreet toepasbare leesstrategieën in de klas.

Bas van de Ven (ronde 2, ook vrijdag)

De potentie van papyrologie

Er is steeds meer behoefte om de examendomeinen van de persoonlijke oordeelsvorming en oriëntatie op het vakgebied een grotere rol te geven binnen het curriculum. Het doorlopen van een papyrologische onderzoekscyclus met leerlingen biedt de ruimte om juist deze onderdelen meer aandacht te geven. Dergelijke opdrachten met papyri dienen ter ondersteuning van de basisvaardigheden en het bestaande curriculum, niet ter vervanging. Het Egypte uit de papyri is een prachtig voorbeeld van een cultureel mengvat, een provincie waar men ook toen al discussieerde over het eigene en het vreemde. In deze workshop doen we inspiratie op aan de hand van eigengemaakte papyrologische opdrachten: ontcijferen, puzzelen en reconstrueren. Waar moet een onderzoeker rekening mee houden? Wat vertellen deze "whatsappjes uit de Oudheid" ons over het alledaagse leven? Kunnen wij ons überhaupt verplaatsen in de gedachten van de mens van toen? Papyrologie heeft de potentie om ons te inspireren, om onze leerlingen te enthousiasmeren en onze onderwijspraktijk te variëren.

Caterina Fossi (UvA) (ronde 1 en 2)

Just an old wife's tale? The features and function(s) of the eschatological myth embedded in the *Gorgias*

"Give ear then, as storytellers say, to a very fine account, which you will regard as a fairytale, I believe, but I as an actual account; for what I am about to tell you I will tell you as true" (*Grg.* 523a1-3). With these words, in the *Gorgias*, Socrates begins narrating his eschatological myth to Callicles, an openly hostile interlocutor and narratee. The *Gorgias* centres on the nature of rhetoric, and Socrates repeatedly attempts to convince Gorgias, Polus, and Callicles that the best and happiest life is devoted to the pursuit of virtue rather than power. Even though his arguments remain unrefuted, the dialogue's dramatic interplay reveals that none of Socrates' interlocutors is in fact persuaded by his statements. Could the myth be regarded as Socrates' last attempt to win Callicles over? Or does the narrative merely re-establish the irreconcilability of perspectives that Socrates emphasises at its very start? Should we approach the myth as a fairytale, as Socrates expects Callicles to do, or as an actual account, like Socrates himself?

Through a close reading of the myth in the original Greek and with the aid of cognitive narratology and discourse linguistics, we will examine the linguistic, narrative, and stylistic devices Socrates employs therein. We will then reflect on the effect(s) these devices might exert on both Callicles and Plato's primary narratees and discuss the myth's function(s) within the dialogue. The

Greek text, an English translation, and reading aids will be provided in advance; the participants are advised to read the myth (523a1-527e7) in Greek beforehand.

Corine Gerritsen (UL) (ronde 1, ook vrijdag over Livius)

Plato kai paignion

Video Games zijn populairder dan ooit te voren en hebben grote culturele invloed. De Oudheid is een populaire setting voor games, waarmee veel (jonge) mensen het verleden kunnen ervaren en leren kennen. Videogames zijn in staat iets te doen wat geen enkel ander medium op dezelfde manier kan bieden: spelers langere tijd interactie laten aangaan met allerlei elementen van de geschiedenis tegelijkertijd. Ze fungeren bijna als een tijdmachine.

In deze workshop verkennen we verschillende videogames waaruit blijkt hoe spelers in aanraking komen met Plato en zijn gedachtegoed. Tijdens de workshop spelen we een stukje uit het spel Assassin's Creed Odyssey, waarin de speler niet alleen Plato ontmoet, maar ook met hem kan praten. De game biedt spelers de mogelijkheid om een gesprekspartner van Socrates te worden en zo de Socratische methode uit eerste hand te ervaren, als een personage in een van de teksten van Plato. Dergelijke games bieden leerlingen een boeiende en interactieve manier om kennis te maken met historische figuren en hun ideeën, en enthousiasmeren hen om hier zelf meer over te weten te komen.

Prof. dr. Katja De Herdt en Alexandra Vereeck (UGent) (ronde 2, ook vrijdag)

Latijn in Vlaanderen. Tekstbegrip centraal? Ja, maar...

In deze workshop nemen we je mee naar Vlaanderen, waar geen categorale gymnasia bestaan, noch centrale eindexamens. Om de actuele onderwijspraktijk in kaart te brengen, hebben we vanuit Universiteit Gent een grootschalige bevraging uitgevoerd onder Vlaamse docenten Latijn (in klas 1 tot 4). Op basis van voorbeelden van lesmateriaal en toetsen leer je de voornaamste resultaten van deze enquête kennen. Centraal staat de vraag hoe het basisprincipe van de Vlaamse leerplannen – “grammaticale kennis staat ten dienste van leesvaardigheid” vandaag concreet gestalte krijgt. Je krijgt ook ruim de kans om hierover te reflecteren en in discussie te gaan. Wat is het nut van rijtjes stampen? Is deductief grammaticaonderwijs efficiënter dan een inductieve aanpak? Welke transferwaarde heeft het schoolvak als de focus verschuift van vertaling naar tekstbegrip en van (meta)taal naar leesvaardigheid? Debat verzekerd!

Prof. dr. Marije Martijn (VU) (ronde 1 en 2)

De Filosoofkoningin

“Zo mogen we dan concluderen dat, ten opzichte van het bewaken van de staat, man en vrouw dezelfde natuur bezitten. Alleen is ze bij de ene sterker, bij de andere zwakker” (*Staat* 456a, vert. De Win).

De dialogen van Plato zitten vol elementen die direct lijken aan te sluiten op discussies die nog steeds gevoerd worden. Een voorbeeld daarvan is de rol en natuur die hij aan vrouwen toeschrijft in de *Staat*, zoals in de passage hierboven. Aan de hand van tekstpassages uit de *Staat*, het *Symposium* en de *Timaeus* en de vraag “Was Plato een feminist?” zullen we in deze workshop het nut van anachronistische vragen behandelen. We zullen niet alleen op zoek gaan naar antwoorden maar ook de vraag zelf bestuderen.

Kan zo'n anachronistische vraag op een vruchtbare manier ingezet kan worden om Plato's werk, maar ook (filosofische) begrippen en hedendaagse meningsverschillen beter te begrijpen? Wat bedoelen wij zoal met 'feminist'? En wat bedoelt Plato met 'vrouwelijk', 'natuur', 'zwakker'? Door middel van discussie over de gebruikte termen en begrippen zullen we proberen te achterhalen hoe leerlingen van het veelvoud aan vragen dat schuilgaat achter onze hoofdvraag, zowel over Plato als over henzelf kunnen leren.

Tinka Muthert (ronde 1, ook vrijdag)

Activerende werkvormen bij Klassieke talen

'Activerende didactiek, gamification, formatief toetsen,' etc: deze kreten komen u waarschijnlijk bekend voor. Maar hoe pas je ze zonder al te veel voorbereiding toe in de praktijk? Tijdens deze workshop bekijken we een breed repertoire aan werkvormen die speciaal zijn toegespitst op het leren van Latijn en Grieks in zowel onder- als bovenbouw. Voorbeelden van onderdelen die aan bod komen zijn: woordenschatverwerving, vertalen en oefenen met tekstvragen. De werkvormen zijn simpel en makkelijk toepasbaar en hebben als doel motiverend, effectief en efficiënt te zijn, waardoor een hoger leerrendement behaald kan worden. Na een inleiding waarin een aantal werkvormen geïntroduceerd wordt is er ruimte om zelf aan de slag te gaan.

Welmoed Cnossen en Paul Visser (UvA) (ronde 1 en 2)

Een nieuwe vertaaltoets?

De proefvertaling is een heet hangijzer in de didactiek van de klassieken, vooral bij Latijn. Met alleen vertalen zou men geen onderscheid kunnen maken tussen een 'mechanische vertaler en een leerling met een goed inzicht in een complexe tekst' (*Het Geheim van de Blauwe Broer*, Kroon & Sluiter, 2010). In haar huidige vorm is de proefvertaling inderdaad niet gericht op tekstbegrip: vertalen is het doel, begrijpen niet.

Om een nieuwe toetsvorm te onderzoeken die zowel vertaalvaardigheid als tekstbegrip toetst, hebben Paul Visser en Welmoed Cnossen een 'vertaaltoets' ontworpen, bestaande uit een ongezien stuk tekst met zeer diverse tekstvragen en een klein stukje kolometrische vertaling. In een pilot op middelbare scholen is onderzocht hoe deze nieuwe toets gemaakt en gewaardeerd wordt in vergelijking met de 'gewone' proefvertaling. In deze workshop gaan deelnemers zelf ervaren hoe zo'n toets werkt en krijgen deelnemers inzicht in de voor- en nadelen van deze toetsvorm. Bij het publiceren van dit abstract is nog niets bekend over betrouwbaarheid, validiteit en ervaringen van de deelnemers, maar uiteraard hoort u in deze workshop meer daarover.